

Over neuzen, rozijnen en vriendschap

Het vertalen van *Will Grayson, Will Grayson* door John Green en David Levithan (uitgeverij [Lemniscaat](#))

‘When I was little, my dad used to tell me, “Will, you can pick your friends, and you can pick your nose, but you can’t pick your friend’s nose.”’

Niet letterlijk te vertalen, die eerste zin. De Nederlandse taal kent niet één woord dat zowel ‘kiezen’ als ‘pulken’ betekent. ‘Pulken’ is zo specifiek dat je er sowieso niet veel mee kunt. Onder het verder lezen zat ik alvast te peinzen wat ik ermee aan moest. Misschien iets in de richting van je vrienden kiezen en in je kiezen pulken, maar toen kwam ik op bladzijde 21, waar de vriend, die zijn liefdesverdriet in de alcohol heeft verzopen, laveloos op de grond ligt en dreigt te stikken in zijn eigen snot, zodat Will letterlijk geen andere keus heeft dan... juist ja. (Wat werd het uiteindelijk? Zie [het filmpje op YouTube](#).)

Nog nooit heb ik tijdens de eerste lezing van een boek dat ik zou gaan vertalen zo vaak gedacht: wat moet ik dáár nou mee? Dat is onvertaalbaar, en omdat erop door wordt gegaan kan ik er ook niet iets anders van maken. En dan heb ik het nog niet eens over het soort dingen dat zo onopvallend in de tekst verwerkt zit dat je er pas over struikelt als je echt aan de vertaling bezig bent.

Vijf jaar hebben ze over het schrijven van *Will Grayson, Will Grayson* gedaan, John Green en David Levithan, en dat heeft een geweldig boek opgeleverd. En ook een dat van spitsvondigheden aan elkaar hangt.

Het verhaal

Het uitgangspunt was twee jongens die allebei Will Grayson heten, die elkaar niet kennen en die elkaar halverwege toevallig ergens tegenkomen. De ene Will is een jongen die zijn best doet zo onopvallend mogelijk door het leven te gaan door twee simpele regels te volgen: 1) afstand houden

en 2) je mond houden. Daarbij wordt hij enigszins gehinderd door zijn vriendschap met Tiny Cooper, 'niet de gayste mens ter wereld, en ook niet de grootste, maar volgens mij zou hij wel eens de grootste mens ter wereld kunnen zijn die echt ontzettend gay is, en ook de gayste mens ter wereld die echt ontzettend groot is.' De andere will grayson (hij schrijft zijn naam consequent zonder hoofdletters) lijdt aan een chronische depressie. Het enige lichtpuntje is zijn online-vriendschap met ene Isaac. Beide auteurs hebben een Will voor hun rekening genomen en beide Wills hebben een geheel eigen stem. Dat het toch één verhaal wordt, komt mede door de centrale rol die Tiny Cooper in het geheel speelt.

Ontdekken wie je bent en hoe je jezelf kunt zijn, daar gaat het over, en over vriendschap. '...hoeveel er van een beste vriend afhangt. Als je 's ochtends wakker wordt zwaai je je benen over de rand van je bed op de vloer en gaat overeind staan. Je schuift niet naar de rand van je bed om te kijken of de vloer er nog wel is. De vloer is er altijd. Tot hij er niet meer is.'

Enkele vertaalproblemen

Rode draad door het boek is de musical die Tiny Cooper schrijft over zijn eigen leven. Dat hield in dat ik ook een aantal musicalliedjes moest vertalen, en dan geen liedjes met een strak ritme en rijmschema, die je weliswaar in een keurslijf dwingen maar die ook duidelijkheid scheppen: loopt het goed, klopt het rijm? Ik had te maken met willekeurige aantallen lettergrepen en rijm waar het maar kon. Ik heb mijn best gedaan het origineel daarin zo goed mogelijk te volgen. Daardoor moest ik inhoudelijk soms behoorlijke vrijheid nemen, maar zoals ik al eerder heb ondervonden: als je begint met vrijheid nemen kom je vaak uiteindelijk toch weer dicht bij het origineel uit. Alsof je via een omweg beter op je bestemming kunt komen dan wanneer je recht op je doel af gaat.

Omdat Tiny's musical autobiografisch is, speelt ook zijn vriend Will Grayson er een rol in. Natuurlijk is dat in ernstige tegenspraak met de regels van afstand houden en je mond houden, zodat Will Tiny dringend verzoekt het personage, Gil Wrayson, in elk geval een minder herkenbare naam te geven. Maar dat gaat niet: 'His name has to be Wrayson. Say it slow. Ray-sin. Rays-in. It's a double meaning – Gil Wrayson is undergoing a transformation. And he has to let the rays of sunlight in – those rays of sunlight coming in the forms of Tiny's songs – in order to become his true self – no longer a plum, but a sun-soaked raisin. Don't you see?' Mijn probleem was hier dat ik een Engels klinkende naam, Engelse klanken, moest verbinden met een uitleg in Nederlandse woorden.

Dan de 'Acknowledgments', waarin de auteur zijn familie, redacteur, vrienden en vaak nog vele anderen bedankt voor hun steun en deskundigheid. Veel vertalers hebben een hekel aan dat dankwoord, omdat er meestal opmerkingen en toespelingen in staan waarvan je geen idee hebt waarnaar ze verwijzen (zie ook [het blogartikel van An de Greef over dit onderwerp](#)). Mijn auteurs maakten het mij ook lastig, maar bij hen zat het venijn in het woord zelf, *acknowledgments*. Zij gebruikten dat namelijk niet alleen als 'dankbetuiging', maar ook als 'erkenning' in de zin van bekentenis. Elke zin begon met 'we acknowledge', zoals 'We acknowledge that one of us cheated on the SATs, but he didn't mean to.' Ik moest voor 'we acknowledge' iets vinden dat in

beide betekenissen te gebruiken was. Gelukkig bood de opbouw van het boek uitkomst: het eindigt met de opvoering van de musical, en waar wordt een geslaagde voorstelling mee afgerond? Met een toegift. 'Wij geven toe' bleek voor alle opmerkingen op de laatste bladzijde bruikbaar.

De nasmaak

Tijdens de eerste vertaalronde van dit boek heb ik heel wat keren met de handen in het haar gezeten, zo'n lastige klus vond ik het. Maar na de eerste ronde komt altijd de tweede. De ruwe vertaling staat er, een aantal moeilijkheden is (voorlopig of definitief) opgelost, tijdens de tweede ronde bedenk je weer wat oplossingen en je maakt een lijstje van wat er nog over is. Weer een paar ronden verder merk je opeens dat er een min-of-meer-klare vertaling voor je ligt. Er valt natuurlijk nog het nodige aan te sleutelen en te polijsten, maar de schijnbaar onoplosbare problemen zijn opgelost, ook nu weer. En wat was al dat gepuzzel en geprobeer eigenlijk heerlijk...